

TŰZÁLDOZAT

A (proletár)diktatúra ellenségei

A MÚZEUM KERTBEN

1963-ban lezárult a forradalom utáni megtorlás időszaka, kiengedték a börtönből az elítélteket (igaz, nem kis részük hosszú időre megbélyegzett marad). A konszolidáció és az 1968 elején bevezetendő új gazdasági mechanizmus előkészületei társadalmi, gazdasági, kulturális, szellemi erjedést hoztak. Az emberek felejteni, élni és építeni akartak. A hazai fejlemények, a nemzetközi enyhülés kedvező körülményeket, feltételeket teremtett a fejlődéshez, a lassú változáshoz.

1968 augusztusában azonban a „baráti” országok tankjai eltiporták a prágai tavaszt, s ezzel végképpen szertefoszlott az emberarcú szocializmus megvalósításának lehetősége, illúziója. Nincs tovább miben hinni. A konzervatív erők Keleten és Nyugaton egyaránt megerősödtek.

A Kádár-rendszer aranykorának számító, 1963-mal kezdődő és a hetvenes évtized elejéig tartó időszakban az állambiztonsági szervek változatlan intenzitással kutattak a közellenség után. (A PB 1963. szeptember 10-i ülésére készült jegyzőkönyv szerint 246 659 állampolgár adatait kezelték. Közülük 5824 fő veszélyes elemnek számított, s több mint 106 ezren szerepeltek a kutató nyilvántartásban.)

Egy 1969-es belügyminiszteri jelentésből kiderült, hogy növekedett az ifjúsági bűnözés, köztük a politikai típusú. Míg 1964-ben csak 11 fiatalt vontak felelősségre összeesküvésben való részvételért, 1968-ban 46-ot, 1969-ben pedig 64-et. 1969-ben ellenséges politikai tevékenység miatt csaknem félezer ember ellen indítottak eljárást: kétharmaduk ellen „burzsoá és jobboldali revizionista platform alapján”, egyharmaduk ellen „baloldali revizionista” beállítottságú cselekedeteik miatt.¹

Találkozás a Háryban

1969. március 15-én a Múzeum kerti hivatalos állami ünnepség befejezése után 60-80 fiatal elindul a Parlament előtti Kossuth-szoborhoz, leteszik a virágaikat, majd átmennek a budai Bem-szoborhoz. Közülük harminc-nyolcvenen délután öt körül az Erzsébet-híd pesti hídfőjénél, az autóparkolóban gyülekeznek, sokuk virágot szorongat a kezében. Először a Március 15. téri Petőfi-szobornál eléneklik a Himnuszt, majd a Múzeum kertbe vezet az útjuk. Hét órára jár, tizenöt-húszan maradnak, amikor egyikük azt javasolja, hogy üljenek be a közeli Háry-borozóba. A véletlen sodorja őket össze, nem ismerték egymást. Pontosabban: történetünk két főszereplője, még délután a Petőfi-szobornál összebarátkozott.²

Szirmay Tamás 21 éves, műszaki főiskolára jár. Édesapja középiskolai tanár, édesanyja nyugdíjas. KISZ-titkára jellemzése szerint csendes, szolid, segítőkész, „*politikailag tájékozott és reális ítéletű*” osztálytárs, jó vitapartner, szereti az irodalmat és a zenét.

A másik főszereplő Babay László. Ő az, aki délután a Nemzeti Múzeum kertjében felmászott a zászlórúdra, és kisimította az összegyűrődött nemzeti lobogót. 21 éves, figuráns egy tervezőintézetben, bár érettségi után kitanulta a villamos-műszerész szakmát. Munkahelyi igazgatója a következőt írta róla: „*a szakszervezeti és politikai munkában nem nagyon tudott részt venni. Munkaviszonyát a munkahelyéről való távolmaradások miatt szüntettük meg.*” Helikopter-pilóta szeretne lenni, 1967-ben részt vett az MHSZ repülőklubjának munkájában, háromszor jelentkezett tartalékos tiszt iskolára.

Kettejükkel érkezik Kovács Ferenc is: 19 éves, művészeti gimnáziumban érettségizett, rajzoló, munkáscsalád sarja. Főnöke jellemzése szerint a vállalat politikai jellegű rendezvényein nem szokott részt venni.

A Háry-borozó zsúfolt, Babay az egyik teremben megkérdezi egy kisebb társaságtól, hogy leülhetnek-e melléjük. A padokon 17-21 éves fiatalok ülnek. Ismerik egymást, hónapok óta találkozgatnak a Háryban. A hat fiú munkáscsaládból származó, alacsony képzettségű, fizikai munkás, a három lány pedig adminisztrátor. A hangadó Joó István 19 éves, nyolc általánost végzett, cserépkályhás szakmunkás vizsgát tett, de segédként dolgozik. A kilenctagú társaság egyik tagja ellen betöréses lopás gyanúja miatt eljárás folyik, egy másikuk pedig büntetett előéletű (vagyon elleni bűncselekmény miatt 9 hónapra, tiltott határátlépés előkészülete miatt három hónapra csukták le, lopás kísérlete miatt 6 hó felfüggesztett börtönbüntetésre, jogtalan használat miatt pedig 6 havi javító-nevelő munkára ítélték.)

A két társaság többek között arról beszélget, hogy 1848-at nem lehet méltó keretek között megünnepelni, míg március 21, a Tanácsköztársaság évfordulója, április 4, a felszabadulás ünnepe, és november 7, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom évfordulója piros betűs ünnep.

Az este végén Szirmay javasolja, hogy ne hagyják abba a szabadságharc emlékének ápolását, és néhány nap múlva ünnepeljék meg Kossuth halálának 75. évfordulóját. A társaság tagjai egyetértenek vele, felírják a telefonszámát és abban is megegyeznek, hogy minden hónap utolsó szombatján ugyanitt találkoznak.

Ezután gyakran jönnek össze valamelyikük lakásán, vagy a Háryban. A létszám alkalmanként változik, de hamar 10-15 főre apad. A hangadó egyre inkább Szirmay lesz: a társaság tagjai közül talán neki vannak egyedül valamennyire kiforrott nézetei a rendszerről. A többiek felnéznek rá, általában elfogadják a véleményét.

„*Szirmay volt a higgadt ideológus, a megfontolt*”, Babay pedig „*a forrófejű, anarchiára hajlamos*” – így jellemezte később kettejüket egy társuk, Kovács Ferenc. Rajtuk kívül a társaság többi tagja csak epizodista, vagy statiszta, nem játszik kezdeményező szerepet. A résztvevőket a rendszerrel szembeni kódös elégedetlenség, valamifajta értelmes, vagy annak vélt cselekvés lehetősége, de leginkább az együttlét élménye köti össze. Kovács szerint: „*Csupa fiatalok voltunk [...] jó volt együtt.*” Szirmay gyerekkori barátnöje, Herczeg Erzsébet pedig örült, hogy Szirmay „*végre talált egy neki megfelelő baráti társaságot, [...] mindig szeretett volna barátokat és nem volt társasága.*”

Robbantás

A társaság nyolc tagja már március 20-án gyertyát tesz a Kossuth-szobor talapzatára, március 22-én pedig ugyanitt 18-20-an gyűlnek össze. Egyikük elszavalja Ady Endre: *Kossuth halálának évfordulóján* című versét, Szirmay rövid méltatást tart, ezután a közös pénzből vásárolt koszorút leteszik a szobor talapzatára.

Március 29: a társaság első hó végi találkozója a Hányban. Babay meglepő javaslattal áll elő: robbantsák fel a Gellért-hegyi Szabadság-szobrot, vagy a szocialista rendszer valamelyik más jelképét: a Dózsa György úti Lenin-szobrot, vagy a Tanácsköztársaság emlékművet. Úgy véli, hogy ezzel forradalmi hullámot lehetne elindítani. Szirmay szerint viszont a törvény súlyosan büntet minden erőszakos cselekményt, az elkövetők bajba sodorhatják magukat, a csoport tagjait, és a hozzátartozóikat is.

Április 4-én Babay a lakásán a társaság három tagjával találkozik. Kijelenti, hogy rendelkezik robbanóanyaggal, amit azonban kérésre sem mutat meg, mondván, hogy az anyag a fürdőkádb alá van befalazva. Április 12-én a Hány borozóban nyolcan-tízen lehetnek jelen. Szirmay kifejti, hogy harcolniuk kell az alapvető emberi jogok érvényesüléséért, mert Magyarországon nincs szólásszabadság, megbüntetik, aki bírálni meri a rendszert. Felveti, hogy hasonlóan gondolkodó fiatalok részvételével hozzanak létre ötfős csoportokat, amelyek sejtyszerűen épülnének fel: a tagok nem ismerik egymást, csak őket a vezetőjük. A lappangó, a rendszerrel politikailag szembenálló csoportok akkor lépnek majd akcióba, ha forradalmi helyzet alakul ki (ha kivonják az országból a megszálló szovjet csapatokat.)

Április 16-án Szirmay és három társa (Joó István, Kovács Ferenc, és a 20 éves, segédgépkocsivezető Tóth Zoltán) a lakásán keresi fel Babayt, és végleg lebeszéli a robbantásról. Szirmay Jan Palachról és Bauer Sándorról beszél.

Palach és Bauer

Jan Palach egyetemista 1969. január 16-án a prágai Vencel téren a szovjet megszállás ellen tiltakozva felgyújtotta magát, és három nap múlva meghalt. Temetésén óriási tömeg vett részt. Példáját – és nemcsak hazájában – többen is követték, csak januárban és februárban, Csehszlovákiában nyolcan gyújtották fel magukat.³

Január 20-án, néhány perccel egy óra után, Budapesten, a Nemzeti Múzeum kertjében, Bauer Sándor 17 éves autószerelő-tanuló benzines palackkal lelocsolta, majd felgyújtotta magát. Miközben teste égett, kezében két kis nemzeti színű zászlót szorongatott. Az időközben összegyűlt két-háromszáz embernek azt kiáltotta, hogy Jan Palach példáját követve a szovjet megszállás ellen akar tiltakozni. Súlyos égési sérülésekkel szállították a Honvéd Kórházba. Kórtermében – amelyet rendőrök őriztek – többször kihallgatták, majd január 22-én este hét órakor Dr. Tihanyi Sándor – a budapesti rendőrfőkapitány állambiztonsági helyettese – utasítására előzetes letartóztatásba helyezték. „[...] nevezett barátai és ismerősei körében a Magyarországon állomásozó szovjet csapatokra, továbbá a Magyar Szocialista Munkás Pártra és a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányra gyalázó kijelentéseket tett. Ezt a felfogását széles körben terjesztette. [...] szabadon hagyása esetén tartani lehetne attól, hogy az általa megkísérelt büntetést végrehajtaná, vagy egészségi állapotában kárt tehetne, illetve szabadlábban hagyása a köznyugalmat zavarná.”

Január 23-án Bauer belehalt égési sérüléseibe. Búcsúlevelét a rendőrség elkobozta. „Szeretnék élni – írta szüleinek – de most szénné égett holttestemre van szüksége a nemzetnek.”, osztálytársainak szóló üzenete: „[...] eszme nélkül nem él, csak létezik az ember.” Január 28-án a Rákospalotai úti új köztemetőben temették el, szűk családi körben, állambiztonsági felügyelet mellett. A szülőknek titoktartási nyilatkozatot kellett aláírniuk, senkit nem értesíthettek.

Az elkövetkező hónapokban kihallgatták Bauer szüleit, tanárait, barátait, iskolatársait, az autószerelő tanműhely vezetőit és szerelőit, mindenkit, aki kapcsolatba került ve-

le. A hatóság verzióját, amely szerint Bauer nem volt teljesen beszámítható (*Népszabadság*, január 22.), több tanúvallomás is cáfolta. Szécsányi Oszkár történelemtanár szerint: „Az órákon rendszeresen aktív volt [...] sokat olvasott. Nem emlékszem arra, hogy az iskolán belüli megnyilvánulásaiban bármilyen zavaros, vagy helyesbítésre szoruló megnyilvánulása lett volna”. Kóris Erika ápolónő: „[...] kiegyensúlyozott, vidám fiúnak ismertem, édesanyjával nagyon szépen éltek együtt”.⁴

Bauer barátai, Berger István és Sabján Miklós ellen bejelentési kötelezettség elmulasztása miatt indult eljárás, amelyet 1969. március 19-én zártak le figyelmeztetéssel. A sirt több éven át figyelték.

Végszám

1969. április 26-án kerül sor a második hó végi szombati összejövetelre a Hányban. Szirmay közli, hogy a szoborrobbantásról végleg letettek, ehelyett önégetést terveznek. Az nehezen deríthető ki, hogy kinek a javaslatára, mert a fiatalok későbbi, rendőrségi vallomásai annyira ellentmondásosak. Kovács Ferenc arra hivatkozva, hogy Bauert a hatóságok idegbetegnek állították be, úgy vélekedik, hogy legalább 18-20 fiatal kövessen el önégetést. Megállapodnak abban, hogy még toboroznak fiatalokat. Az elképzelések szerint minden résztvevő hozna magával egy magyar zászlót és kannában 20-25 liter benzint, és miközben leöntik, majd meggyújtják magukat a Nemzeti Múzeum lépcsőjén, bekapcsolják a magnetofont, amelyről a Himnusz szól. A többség megdöbbenéssel fogadja a tervet, de egy lány és három fiú támogatja azt.

A társaság később átsétál a Múzeum kertbe, ahol Szirmay felveti: jól látható helyre írják fel Bauer Sándor nevét. A feladatra a közülük legmagasabb, Babay vállalkozik: egy tégladarabbal a lépcsőfeljáró oldalpárkányának homlokzati részére nagy keresztet karcol, fölé írja az 1969-es évszámot, alá pedig Bauer Sándor nevét. Az összejövetel késő este Kovács Ferenc lakásán folytatódik: megállapodnak abban, hogy május 1-jén találkoznak a Múzeum kertben.

Ugyanaz – másképpen

A titkosszolgálat az első pillanattól résen van, a borozó egyik vezetőjének – aki társadalmi kapcsolat – azonnal gyanús a társaság, és a március 15-i estéről néhány nap múlva beszámol a körzeti megbízottnak. Felidézi két fiú beszélgetését. „És mi van akkor, ha én a rendőrség embere vagyok?” – kérdezte az egyik fiatal, mire a másik kijelentette: „Akkor lebuktunk.”

Április 1-jén megérkezik az első feljelentés a Belügyminisztériumba. A levél úgy született, hogy a társaság egyik lánytagja elmesélte a tapasztalatait munkahelyi kollégájának: „Azért mondta mindezt el nekem, mert nem volt egy bizalmas barátja. [...] Tudta, hogy én bejelentést teszek, és lediktálta nekem azt, amit leírtam.” A bejelentésben szó esik arról is, hogy a társaság március 22-én a mátyásföldi Ikarus Művelődési otthonban szórakozott. Amikor a szovjet laktanya mellett haladtak el, Babay arról beszélt, hogy valahogy be kellene jutni, és lőszert, robbanóanyagot szerezni. „A Szabadság, vagy a Lenin szobrot muskátlis cserépbe tett robbanóanyaggal akarják felrobbantani”. A lányt hamarosan megkeresik a Cég emberei, és ezután társadalmi kapcsolatként referál a csoport összejöveteleiről, az ott elhangzottokról.

Április 16-án egy újabb társadalmi kapcsolat azt jelenti, hogy kilencen is ajánlkoztak az önégetésre. (Valójában csak négyen.) Az informátor arról is beszámol, hogy Babay a budapesti Pártházat akarja levegőbe röptetni, amihez állítása szerint fél kiló dinamittal és gránátokkal is rendelkezik. Ezen kívül van egy forgópisztolya és egy géppuskája is.

Április 19-én a Hány–borozóbeli társadalmi kapcsolat Szebeni Sándor őrnagynak referál a csoportosulásáról. Szerinte a 18-25 évesekből álló társaság rendkívül vegyes összetételű, öltözködésükön, magatartásukon is látszik, hogy társadalmilag különböznek egymástól. Különösebben nem hangoskodnak, összedugott fejjel beszélgetnek, vitatkoznak. Keveset fogyasztanak, legutóbb is harmincan mindössze nyolc liter bort ittak. (Az informátor azonos lehet az üzletvezető-helyettes/társadalmi kapcsolattal, aki korábban azzal dicsekedett összekötőjének, hogy az üzletben gumicipőben jár, és így sikerül észrevétlenül megközelítenie és kihallgatnia a társaság tagjainak a beszélgetését.)

Ugyanezen a napon a BM más forrásból is információhoz jut a „szervezkedésről”. Egy hároméves börtönbüntetését néhány hónappal korábban letöltött köztörvényes bűnözőt – akit ekkor több betöréses lopással is gyanúsítanak –, a rendőri felügyelet szabályainak megsértése miatt 15 nap elzárással sújtják. A rendőrségi fogdában „kitálat”, mert úgy érzi, hogy ügyét majd kedvezőbben bírálják el. A Szirmay-féle társaságról az összejöveteleken résztvevő kollégájától hallott, ennek alapján azt állítja, hogy: *„Az egész balhé arra irányul, hogy egy második 'forradalom' törjön ki.”* *„A fenti szervezkedést azért 'köpte be', illetve jelentette fel, mert ő tudja, hogy a betöréses lopásokért esetleg előzetes letartóztatásba kerülhet, majd börtönbe és társai nélküle is elkövetik a robbantásokat [...] és azok lebukása esetén őt is beköpnék. [...] kijelentette, amennyiben a hatóság a segítségét igényli, kész mindent megtenni, hogy az elkövetéseket megakadályozza, a bűncselekmény elkövetésre szövetkezett társaságot leplezze.”* „Husztí” fedőnéven szervezik.⁵

Egy újabb társadalmi kapcsolat április 22-én azt árulja be, hogy Joó István a nyáron szeretne Jugoszláviába utazni a rokonaihoz, de nem akar hazatérni. Kitért a jelentés arra is, hogy mi hangzott el legutóbbi összejövetelükön a Hány–borozóban. *„A Kossuth dalok kapcsán valaki felvetette, hogy a borozó pincére nagyon gyanús, sokat járkált közöttük, és amikor a magyar szabadságról énekeltek, mindig kinyitotta a szellőzőt.”*

Április 26-án a Hány borozóban konspirál Szebeni őrnagy. A belső teremben 20-22 fő gyűlik össze, élénken vitatkoznak, de Szebeni nem hallja, hogy miről. Később egy zenész bemegy a társasághoz és különböző dalokat játszik: a *Kossuth nótát*, a *Fel-fel vitézek a csatára* című dalt, a *Marseillaise-t*, és *„több olyan dalt is [...], amit nem ismerek, de ezek is ilyen magyarkodó, hazafias jellegű dalok voltak. [...] ezeknek a daloknak az éneklése összeválogatott, tendenciózus. [...] a mondanivalója, a refrének – 'Éljen a magyar szabadság, éljen a hazá' – kihangsúlyozása, többszöri megismétlése feltétlen gondolatokat ébreszt a résztvevők és a hallgatóság között.”* Szebeni ugyanakkor örömmel nyugtázta, hogy „Husztí” ügynök bevezetése eredménnyel járt: *„ott tartózkodásomkor már bizalmas körülmények között a társaságban ült.”*

Csend és kiáltás

Április 30-én hajnalban a BM lecsap az „ellenségre”, az akciót – amelyben 18 rendőrtiszt, köztük egy alezredes és két őrnagy is részt vesz – dr. Tihanyi Sándor, főkapitány-helyettes irányítja. Házkutatást tartanak és börtönbe kerül Szirmay, Babay, és a társaság legaktívabb négy tagja: Joó István, Kovács Ferenc, Székely Kornél és Tóth Zoltán.⁶ A félárva Kovács Ferenc – akinek az édesanyja nem tartózkodott otthon, mert dolgozott – azt kéri, hogy értesítsék őt telefonon. A gyanúsítottak ezután kb. fél évig nem írhatnak és nem kaphatnak levelet.

A fogdában öt ügynököt („Weisz”⁷, „Tatár”⁸, „Eretneky”⁹, „Tarr Géza”¹⁰, „Gyáros”¹¹) és két fogdaügynököt („Kovács”¹² és „Sólyom Ferenc”¹³) állítanak rájuk. Szirmayra két ügynök is jut. „Tatár” csak néhány napot tölt vele a zárkában, és csak annyit tud kiszedni belőle, hogy nem akar disszidálni, mert itt van rá szükség. „Weisz” többször is jelent, megállapítja, hogy zárkatársát *„szinte átlagon felüli fiatalos lelkesedés fűti az általa vélt igaznak a véghezvitelében.”* Június elején azonban megakad a „figyelésben”, mert: *„Az első kezdeti beszélgetések után, különösen a cselekményre vonatkozóan hallgatás állott be.”*

Babay viszont annál beszédesebb, arról mesél „Kovács” fogdaügynöknek, hogy milyen középületeket és szobrokat akart felrobbantani, és ehhez miféle muníció állt rendelkezésére. Aztán néhány nappal később beismeri, valótlanságokat állított, azért, hogy zárkatársa hősnak tartsa. A Babayt kihallgató tiszt jelentésében arra a következtetésre jut, hogy a fiatalember *„bár korához képest elég sokat tanult [...] ideológiailag teljesen képzetlennek mondható, még az alapfogalmakkal sincs tisztában, történelmi ismeretei is nagyon hiányosak.”*

A kihallgatásokon, de az iratismertetésen sem vehet részt ügyvéd, őket a hatóság jelöli ki. A tárgyalás 1969. szeptember 15-én kezdődik a Fővárosi Bíróságon. A bíró Dr. Bimbó István¹⁴ már több koncepciót pert vezényelt le, és kiküldött bíróként ő hirdette ki – felakasztásuk előtt – Nagy Imre, Gimes Miklós és Maléter Pál halálos ítéletét.

Az izgatásként indult, majd összeesküvés előkészületére módosult ügyet a vádirat nagy ívű világpolitikai összefüggésekbe helyezi, s hosszasan ecseteli az imperialisták aknamunkáját, majd megállapítja, hogy Szirmay és társai *„[...] további szervezkedésre hívták fel a társaikat. A terheltek politikailag ellenséges, ellenforradalmi célzatú cselekmények elkövetésére vállalkoztak, és a közös elkövetésben megállapodtak.”* Szirmay számlájára írják az önégetés tervét, és hogy társainak azt állította: *„[...] a népi demokratikus rendszer ellenségeinek csoportba gyűjtése, a belső reakció tömörítése nem bűncselekmény.”* (Ebben a vádiratban már az is provokatív cselekedetnek számít, hogy a fiatalok virágot tettek a szobrokhoz, mert ezzel *„felkorbácsolták”* a nacionalista szenvedélyeket.)

Tizenegy tárgyalási nap után október 3-án ítéletet hirdetnek.¹⁵ Az elsőrendű vádlottat, Szirmay Tamást 3 év 6 hónapi, Babay Lászlót 1 év, 2 hónapi, Joó Istvánt 1 év 8 hónapi, Tóth Zoltánt 1 év 6 hónapi, Kovács Ferencet pedig 10 hónapi szigorított börtönbüntetésre ítélik. A Legfelsőbb Bíróság Dr. Vágó Tibor¹⁶ vezette tanácsa (előadó bíró: Király Gyula) az 1969. december 2-i ítéletével helybenhagyja az első fokú bíróság döntését, egy kivétellel: Babay büntetését két évre súlyosítja.

Aztán

Hat fiatal rendőrhatalósági figyelmeztetést kap, később pedig (1970 májusában) kutató nyilvántartásba kerül. Egyikük azonban nem ússza meg ennyivel: a 21 éves Volenszki Erzsébet adminisztrátort 1969 októberében beszervezi Pollacsek Kálmán őrnagy. „Mosolygó” fedőnéven 1974 végéig jelent, többek között szabaduló társairól, az ünnep előtti gyanús szervezkedésekről, és ráállítják Nagy Gáspár költőre is.¹⁷

Szirmay és Babay büntetését az 1970. évi 7. tvr. 1§. (2) bekezdés alapján a felére csökkentik, Szirmayét 1 év 9 hónapra, Babayét pedig egy évre. 1970. május 2-án Szirmayt és társait az állambiztonsági szolgálatok alapnyilvántartásba veszik. Babay 1970 júniusában szabadul. 1981 júniusában Svédországba disszidál.¹⁸

Szirmay szintén 1970 júniusában, hat hónappal korábban kerül feltételesen szabadlábra, s egyúttal rendőri felügyelet alá helyezik. 1972. március 15-én újra feltűnik a korábbi évekénél népesebb „illegális” ünneplők között. A pesti tüntetések mellett a Szentháromság téren tömegoszlásra is sor kerül. Szirmayt itt igazoltatják. Az V. kerületi Rendőrkapitányság izgatás bűntett gyanúja miatt eljárást indít ellene, amelyet ugyan bizonyítékok hiányában megszüntetnek, de ennek ellenére 1500 forint pénzbírsággal sújtják.¹⁹

A tüntetők közül 15-en kapnak börtönbüntetést, 17-en pénzbüntetést, két tüntetőt rendőri felügyelet alá helyeznek, 29 résztvevőt rendőrhatalósági figyelmeztetésben részesítenek, 18 személlyel pedig *„nevelő jellegű beszélgetést”* folytatnak.²⁰ (A Kádár-rendszer a kezdetektől brutálisan lépett fel az általa politikailag veszélyesnek tartott, a szabadságjogokat hiányoló fiatalokkal szemben.²¹)

Szirmaynak mostantól nyolc éven keresztül minden március 15-ét – reggel hattól este tízig – a rendőrségen kell töltenie. A főiskolán nem tanulhat tovább. A szabadulása utáni bő két esztendőben nyolc munkahelyen dolgozik (betanított villanyszerelőként, segédmunkásként, betanított műszereszként), majd három évig a Postánál adminisztrátor. Kollégái

közül többen jelentenek róla, a Könyvértékesítő Vállalattól, a Műcsarnokból és a Postától a BM nyomására elküldik. Végül az ELTE TTK-ra kerül technikusnak, gépésznek; főnöke kiáll érte és ezért maradhat, végül 35 évi munkaviszony után innen megy nyugdíjba.²² Ítéletét a Fővárosi Bíróság 1994. február 2-án megsemmisíti.²³

Hol (proletár) diktatúra van...

Az 1956 utáni első, komolyabb rendszerellenes megmozdulásra, tüntetésre 1973. március 15-én, az ünnep alkalmából kerül sor.

Az MSZMP március 17-22. között megtartott XI. kongresszusa a fejlett szocialista társadalom felépítését tűzi ki célul, amely a kommunizmusra való átmenetet készíti elő. Az ideológiai harcot is fokozzák a (kis)polgári és „tudománytalan” világnézetek, s az „elleneséges” eszmék ellen. A gazdasági bajokért Fock Jenő miniszterelnököt teszik bűnbakká, és lemondadják. Május 8-án megszületik az MSZMP KB „*Néhány társadalomkutató antimarxista nézeteiről*” című határozata, amely „*antimarxista jobboldali, revizionista*” nézetei miatt elítéli Bence Györgyöt, Hegedűs Andrást, Heller Ágneszt, Kis Jánost, Márkus Györgyöt, Márkus Máriát, Vajda Mihályt, akiket kizárnak a pártból, illetve elbocsátanak az állásukból. Május 9-én *Darabbér* című könyve terjesztéséért letartóztatják Haraszti Miklóst, majd 14 napos éhségsztrájkja után szabadon engedik (a kézirat birtoklásáért Konrád Györgyöt is őrizetbe veszik.)

Október 11-én Kádár János részt vesz a Budapesti Műszaki Egyetem nagyaktíva gyűlésén. Felszólal és kérdésekre is válaszol. Kitér a március 15-i – ahogy ő fogalmaz – „*ramazurira*” és az ellenzékiek tevékenységére. „*Nálunk proletárdiktatúra van [...] – jelenti ki – népünk sorsa drágább, mint egyes emberek személye, divathóbortja, felelőtlenége vagy gazembersége.*” ■ ■ ■

JEGYZETEK

- 1 Ständeisky Éva: *Mélyrétegi metszet. Jobboldali fiatalok a hatvanas években*, Évkönyv IX., 1956-os Intézet, 2001
- 2 ÁBTL, V-57864/1, V-57864/2
- 3 Január 20-án Pilsenben Josef Hlavaty 25 éves üzemi munkás, január 21-én Znojmban Josef Jaroš 19 éves traktorista, 22-én Brnoban Miroslav Malinka 22 éves munkás, 23-án Léován Jan Gabor 22 éves munkanélküli, január 24-én Pozsonyban Emanuel Sopko 23 éves mechanikus, Prágában Blanka Nacházellová tanuló, január 26-án Cheben Jan Bereš 16 éves tanuló, február 25-én Prágában Jan Zajic, 19 éves tanuló, április 9-én Jihláván Evžen Plocek, 40 éves technikus, 1970. február 13-án Braszóban Moyses Márton, 29 éves költő, 1972. május 14-én a litvániai Kaunasban Romas Kalanta, 19 éves diák.
- 4 ABTL, Verebélyi János és társai V-157854/1
- 5 Nem azonosítható.
- 6 Kovács Ferencet június 10-én, Székely Kornélt május elején feltételelesen szabadlábra helyezik.
- 7–13 Nem azonosíthatók.
- 14 Az általa vezetett tanács összeesküvésben való részvétel büntetésében marasztalta el 1965. június 30.-án P. Rózsa Elemér volt jezsuita rendtagot és társait illetve 1971. június 30-án Hagemann Frigyes papot és hat társát.
- 15 B XVI. 3256/1969/18
- 16 Az általa vezetett tanács ítélte másodfokon halálra Mansfeld Pétert.
- 17 6-os kartonjának alsó száma: 227223, felső száma: 0080-035-8. A hálózattól való kizárása oka: „megbízhatatlan.” (Szőnyi Tamás: *Titkos írás, Állambiztonsági szolgálat és irodalmi élet 1956-1990*, Noran Könyvház, 2012, II kötet, 213-214. o.)
- 18 Babay Lászlót nem tudtam felkutatni, ezért nincsenek információim a szabadulása utáni életéről.
- 19 Szalai Miklós és társai V-159241/1, Szántó Zoltán és társa V-159241/8
- 20 Tabajdi Gábor–Ungváry Krisztián: *Elhallgatott múlt, A pártállam és a bel-*

ügy, *A politikai rendőrség működése Magyarországon, 1956-os Intézet* – Corvina, Budapest, 2008, 365. o.

- 21 Lugossy István például 1960 szeptemberében, 17 évesen, negyedik gimnazista korában, huszadmagával tartóztatták le, államellenes szervezkedés vádjával. Az volt a „bűne”, hogy egyszer továbbadott egy ismerősének néhány röplapot, illetve laza kapcsolatban állt egy iskolatársával, Kassánszky Zsomborral, aki so-

kat foglalkozott '56 emlékével, házibulikon gyűjtő hangú verseit szavalta. A húsz vádlott 64 évet kapott, Lugossy hármát, amiből kettőt le is ült, az előzetes letartóztatás tizenegy hónapját magánzárkában. A szabadulása utáni nyolc évben rövidebb-hosszabb idő után minden munkahelyéről kirúgták. Sokadik jelentkezésre ugyan felvették a Színház- és Filmművészeti Főiskolára, de két évig nem kapta meg az operatő-

ri diplomáját. Ő fényképezte 1975-ben a Bódy Gábor rendezte Amerikai anixot. A hetvenes években még alkalmanként jutott megbízásokhoz, a nyolcvanasokban azonban már nem, mert a BM mindig utánanyúlt. (Gervai András: *Fedőneve: „szocializmus”*, Jelenkor, Pécs, 2011, 346.o.)

- 22 Szirmay Tamás szóbeli közlése (2012. november 10-én)
- 23 13.B. 94/1994/2

Gervai András (1948) – író, újságíró, kritikus. A *Titkos Magyarország – „célszemély”: a társadalom* című könyve a Kalligram Kiadónál jelenik meg 2015 tavaszán.